

วิเคราะห์แนวคิดเรื่องธรรมชาติของชาร์ลส์ ดาร์วิน ผ่านมุมมองทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

An analytic study the concept of nature in Charles Darwin through Theravada Buddhist Perspectives

นิรันดร์ แสงพลสิทธิ์

Nirun Saengpolsith

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus

Corresponding Author Email: ubatsat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัย มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและ พัฒนาการของธรรมชาติในทางปรัชญาและศาสนา 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องธรรมชาติของชาร์ลส์ ดาร์วิน ในทัศนะของ พระพุทธศาสนาเถรวาท การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาผลงานทางวิชาการ ของชาร์ลส์ ดาร์วิน พระไตรปิฎก เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา และ ผลงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) พัฒนาการทางความคิดในเรื่องธรรมชาติในทางปรัชญา และศาสนาเต็มไปด้วยข้อถกเถียงเรื่องความมีอยู่และความจริงแท้ในธรรมชาติ ซึ่งตั้งอยู่ บนแนวคิดพื้นฐาน 3 คือ สสารนิยม เชื่อว่าสิ่งที่เป็นจริง คือ โลกทางวัตถุ ได้แก่ สสารและ พลังงาน ซึ่งอยู่ในขอบเขตของการรับรู้ทางประสาทสัมผัสเท่านั้น จิตนิยม เชื่อว่า นอกจาก โลกทางวัตถุแล้วยังมีความจริงอื่น คือ นามธรรม แม้จะยอมรับความจริงทางประสาท สัมผัส แต่ก็รับความจริงนามธรรมเป็นความจริงสูงสุด เนื่องจากใช้ประเมินค่าความจริง ทางวัตถุ ในขณะที่ ธรรมชาตินิยม เชื่อว่า ทุกสิ่งประกอบขึ้นด้วยสิ่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นตัว กำหนดคุณสมบัติของสิ่งทั้งหลายรวมทั้งมนุษย์ และสิ่งนามธรรม อย่างที่ศึกษากันในวิชา วิทยาศาสตร์ 2) ด้านแนวคิดเรื่องธรรมชาติ ชาร์ลส์ ดาร์วิน ค้นพบทฤษฎีวิวัฒนาการ ทำให้ สามารถอธิบายการเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในธรรมชาติว่า ดำรงอยู่

โดยอาศัยการปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม สิ่งมีชีวิตที่สามารถอยู่รอดได้ก็ด้วยการปรับเปลี่ยนทางกายภาพ ดาร์วิน เรียกลักษณะเช่นนี้ว่า การคัดเลือกโดยธรรมชาติ คำอธิบายเช่นนี้ นับว่าท้าทายความเชื่อทางศาสนจักรที่ส่งอิทธิพลอย่างแพร่หลายต่อความคิดความเชื่อของผู้คนในสมัยนั้น แนวคิดดังกล่าวของดาร์วินจึงเป็นไปในแบบมนุษยนิยมและเอเทวนิยม 3) การค้นพบของดาร์วินเรื่องธรรมชาติดังกล่าว สอดคล้องกับโลกทัศน์และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ว่า สิ่งทั้งหลายในธรรมชาติประกอบจากส่วนต่าง ๆ ที่อิงอาศัยเหตุปัจจัยกันเกิดขึ้น สิ่งมีชีวิตในธรรมชาติยังต้องดำรงอยู่ภายใต้ภาวะความเปลี่ยนแปลง ความบีบคั้น และการที่บังคับบัญชาไม่ได้ หากแต่พระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่า มนุษย์มีเป้าหมายในการพัฒนาตนเอง และเน้นย้ำให้เห็นถึงการพัฒนาภาวะด้านในและการเจริญวิปัสสนาเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์

คำสำคัญ: ธรรมชาติ; ชาร์ลส์ ดาร์วิน; พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This research article has three objectives: 1) to study the concepts and development of nature in philosophy and religion, 2) to study Charles Darwin's concepts of nature, and 3) to analyze Charles Darwin's concept of nature in Theravada Buddhist Perspectives. It is documentary research having done by studying Darwin academic works, the Tipitaka, Buddhist academic papers and the other related research works, then, presented its results by analytical description.

Its results were found that: 1) The development of the philo-religious concepts about nature is full of arguments about its existence and reality. These arguments were based on 3 basic concepts namely: the materialism believes that what is absolute real is only the material world; the matter and energy. They are only in the realm of sensory perceptions. The idealist believes that there is another reality besides the material world, namely the non-material or the abstract. The Idealists even though accepted the sensory reality, but the non-material reality is accepted as the supreme reality. By it the material truths are evaluated. While naturalists believe that everything

is made up of natural things which determine qualities of things including humans and the non-matters as having studied in science. 2) On the concept of nature, Charles Darwin had discovered the theory of evolution. This theory explained the origin and existence of various living things could live by adaptation to the environmental changes. Those survival living things survived through their physical evolution; the natural selection having called by Darwin. Such description had challenged to the Church faiths which were widespread influenced on the faiths of the people of that time. Darwin's concept was labeled as both humanist and atheistic Concepts. 3) The aforementioned Darwin's discovery of natural selective concept had been consistent with the Theravada Buddhist worldview and principles that all natural things are made of different parts those depend upon their inter-causations. The natural living things are also subject to change, suffer and cannot control. Buddhism, however, guides that the goal of human beings are for self-improvement. In addition, Buddhism emphasizes on the internal development by practicing insight meditation that leads to be free from suffering.

Keyword: Nature; Charles Darwin; Theravada Buddhism

บทนำ

“ขณะอยู่บนเรือหลวงบีเกิล (HMS Beagle) ในฐานะนักธรรมชาติวิทยา ข้าพเจ้าสะดุดใจยิ่งกับข้อเท็จจริงอันชัดเจนเรื่องการกระจายตัวของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในทวีปอเมริกาใต้ และเรื่องความสัมพันธ์ทางธรณีวิทยาของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในทวีปนั้นในปัจจุบันกับเมื่อในอดีต สำหรับข้าพเจ้าแล้วข้อเท็จจริงเหล่านี้ฉายแสงให้แก่การกำเนิดสปีชีส์ อันเป็นความลึกลับแห่งความลึกลับทั้งหมด ดังที่นักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งของเราเรียกขาน ระหว่างการเดินทางกลับบ้านใน ค.ศ.๑๘๓๗ ข้าพเจ้าก็เกิดความคิดขึ้นมาว่า คำถามนี้อาจตอบได้โดยการรวบรวมและพิจารณาข้อเท็จจริงทุกรูปแบบซึ่งอาจชี้ทางไปสู่คำตอบ” (Charles Darwin, 1998: 3)

ชาร์ลส์ ดาร์วิน เริ่มต้นบทนำในหนังสือ “The Origin of Species” หนังสือเล่มสำคัญของเขาที่เกิดขึ้นจากการเดินทางด้วยเรือหลวงบีเกิล (HMS Beagle) ยาวนานถึง 5 ปี การเดินทางในครั้งนั้น ทำให้เขาค้นพบความจริงในธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งได้ท้าทายความคิดความเชื่อของตัวเอง และความเชื่อในแนวคิดของศาสนจักรในเวลานั้นที่เชื่อกันว่าพระเจ้าเป็นเจ้าทรงสร้างสรรค์สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในธรรมชาติ หากแต่การเดินทางครั้งนั้นก็ทำให้เขาค้นพบความหลากหลายของสรรพชีวิต และไม่อาจละเลยที่จะตั้งคำถามต่อคำอธิบายธรรมชาติตามพระคัมภีร์ไบเบิลได้ การค่อย ๆ สังสมพลังของความรู้ การเก็บหลักฐานทางชีววิทยา การทดลองอย่างเอาจริงเอาจังอยู่หลายปีจนล้มป่วย การขบคิดหาเหตุผลเพื่ออธิบายการกำเนิดของสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้ในที่สุด เขาได้เปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ในวงการชีววิทยา ตลอดถึงการศึกษาร่างกายและสิ่งมีชีวิตอย่างที่ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป

คุณูปการอย่างสำคัญของชาร์ลส์ ดาร์วินที่ไม่อาจปฏิเสธได้เลยก็คือ เขาคือคนแรกที่พยายามใช้เหตุผลทางธรรมชาติมาอธิบายถึงสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ ว่าถือกำเนิดขึ้นและพวกมันปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเฉพาะถิ่นได้อย่างไร (John van Wyhe, 2018: 1) ดาร์วินได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต โดยมีหลักฐานสนับสนุนว่าสิ่งมีชีวิตหลากหลายสปีชีส์ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงมาจากสิ่งมีชีวิตดั้งเดิม โดยการสืบทอดลักษณะที่ปรับเปลี่ยนทีละเล็กทีละน้อยของบรรพบุรุษ (descent with modification) และอธิบายว่าวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตเกิดขึ้นโดยการคัดเลือกตามธรรมชาติ (natural selection) กล่าวคือ สิ่งมีชีวิตที่ปรับตัวได้ดีจะมีชีวิตอยู่รอดได้มากกว่าสิ่งมีชีวิตที่ไม่สามารถปรับตัวได้ และถ่ายทอดลักษณะที่ปรับเปลี่ยนไปยังชั่วรุ่นถัดไป เมื่อเวลาผ่านไปลักษณะที่ปรับเปลี่ยนซึ่งเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมจึงเพิ่มมากขึ้นในแต่ละชั่วรุ่น ขณะที่ลักษณะที่ไม่เหมาะสมลดน้อยหรืออาจหมดไป จนในที่สุดเกิดเป็นสิ่งมีชีวิตที่แตกต่างจากเดิมกลายเป็นสิ่งมีชีวิตสปีชีส์ใหม่ ดาร์วิน คือผู้ค้นพบทฤษฎีวิวัฒนาการ (evolution) เสนอว่า มนุษย์วิวัฒนาการมาจากสัตว์ชั้นสูง สัตว์ชั้นสูงวิวัฒนาการมาจากสัตว์ชั้นต่ำและสัตว์ชั้นต่ำวิวัฒนาการมาจากปฐมเซลล์ ซึ่งก็เป็นการสนับสนุนแนวคิดที่ถือว่ามนุษย์คือผลผลิตของสสาร วิวัฒนาการมาจากสสาร มนุษย์ประกอบด้วยกลุ่มของเซลล์ต่าง ๆ นับเป็นจำนวนล้าน ๆ และทำงานอย่างสลับซับซ้อน (Charles Darwin, 1998: 65)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงการตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้าที่หมายถึง การค้นพบความจริงในธรรมชาติไม่ต่างไปจากการค้นพบของชาร์ลส์ ดาร์วินดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีเป้าหมายที่ต้องการศึกษาแนวคิดในเรื่องธรรมชาติของชาร์ลส์ ดาร์วิน

เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดในเรื่องธรรมชาติของพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงและมองหาความเป็นไปได้ที่จะประยุกต์ใช้แนวคิดเหล่านั้นกับชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและพัฒนาการของธรรมชาติในทางปรัชญาและศาสนา
- 2) เพื่อศึกษาแนวคิดในเรื่องธรรมชาติของชาร์ลส์ ดาร์วิน
- 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดธรรมชาติของของชาร์ลส์ ดาร์วิน ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาแนวคิดในเรื่องธรรมชาติของชาร์ลส์ ดาร์วินในทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยแบ่งขอบเขตการศึกษาได้ ดังนี้

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องธรรมชาติที่ปรากฏในผลงานของชาร์ลส์ ดาร์วิน และวิเคราะห์ความสอดคล้องถึงแนวคิดเรื่องธรรมชาติในปรัชญาของชาร์ลส์ ดาร์วินและที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

2) ขอบเขตด้านเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องธรรมชาติที่ปรากฏในผลงานของชาร์ลส์ ดาร์วินที่เป็นหนังสือเล่มสำคัญของเขาจำนวน ๓ เล่ม คือ “On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life” (ค.ศ.1859), “The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex” (ค.ศ.1871) และ “The Expression of the Emotions in Man and Animals” (ค.ศ.1872) และวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวคิดธรรมชาติที่ปรากฏในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยจะอาศัยการศึกษาจากเอกสารชิ้นต้นคือพระไตรปิฎก และเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวข้องอื่น เช่น อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา โยชนา และปกรณ์วิเสส ตลอดจนวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเล่มอื่น ๆ ด้วย

ผลการวิจัย

1) กล่าวได้ว่า ข้อถกเถียงเรื่องความมีอยู่และความจริงแท้ในธรรมชาติ ตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐาน 3 ประการด้วยกัน คือ พวกสสารนิยมที่เชื่อว่าสิ่งที่เป็นจริงมีชนิดเดียวคือสิ่งที่อยู่ในขอบเขตของประสาทสัมผัส สิ่งต่าง ๆ ที่เรารู้ด้วยประสาทสัมผัสที่ปรากฏอยู่รอบตัวเรานี้ประกอบด้วยสสาร ส่วนสสารเบื้องต้นอันเป็นที่มาของสสารอื่น ๆ คือ ธาตุนั้น จะมีเพียงชนิดเดียวหรือมากกว่าและคือธาตุอะไรนั้น ปรัชญาแต่ละสำนักเชื่อต่างกันและเชื่อต่างกับวิทยาศาสตร์ ดังนั้น ความจริงอันใดที่อยู่ในขอบเขตของประสาทสัมผัสไม่มีอยู่ ความจริงนามธรรมที่เราเชื่อกันนั้นเป็นเพียงสิ่งที่คนเราสมมติขึ้นตามความคิดและจินตนาการของเรา หากได้มีอยู่จริงตามที่เราคิดฝันไม่ ความจริงบางอย่างเช่น จิต มิใช่ความจริงอีกประเภทหนึ่ง แต่จิตก็คือผลการทำงานของกาย จิตไม่มีอยู่จริง คุณค่าทั้งหลายที่มนุษย์เชื่อกัน ก็เป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์สมมติขึ้นเพื่อประโยชน์ทางสังคมไม่ได้มีอยู่จริง และไม่ตายตัว ขึ้นกับสถานะของแต่ละสังคมในแต่ละยุคสมัย (วิทย์ วิศทเวทย์, 2557: 25) ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามกฎ สาเหตุและผล (causation, cause and effect หรือ causality) ความเปลี่ยนแปลงของสสารมาจากสาเหตุภายนอกผลักดัน และดำเนินต่อ ๆ กันไปเป็นระบบ เช่นเดียวกับเครื่องจักร ความเปลี่ยนแปลงแบบนี้เรียกว่า ความเปลี่ยนแปลงแบบกลไก ทิศทางของความเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือสาเหตุภายนอก จึงเป็นความเปลี่ยนแปลงแบบไม่รู้ทิศทางล่วงหน้า หรือเป็นความเปลี่ยนแปลงแบบตาบอด

ส่วนชาวจิตนิยมเชื่อว่า นอกจากสสารและพลังงานหรือโลกของวัตถุแล้วยังมีความจริงอื่นที่เป็นความจริงนามธรรม ความจริงนามธรรมนี้ จิตนิยมบางพวกเชื่อว่าเป็นความจริงชนิดเดียว โลกของวัตถุหรือความจริงทางประสาทสัมผัสไม่จริงแท้ พวกจิตนิยมที่ยอมรับความจริงทางประสาทสัมผัสเห็นว่าความจริงนามธรรมสำคัญกว่าเนื่องจากใช้อธิบายหรือประเมินค่าความจริงทางวัตถุ หากไม่กา กับด้วยคุณค่าที่เป็นนามธรรมแล้ว ความจริงทางวัตถุอาจก่อผลร้ายแก่มนุษย์ก็ได้ ความจริงนามธรรมมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ เช่น ความจริงทางศาสนา พระเจ้า กรรมนิพพาน บุญ บาป ธรรมะ ความจริงด้านคุณค่า เช่น คุณค่าทางความประพฤติ ดี ชั่ว เป็นธรรม ไม่เป็นธรรม กุศล อกุศล เมตตา ทางสายกลาง คุณค่าเป็นสิ่งที่เป็จริงมิใช่สิ่งที่มนุษย์สมมติขึ้น มนุษย์เป็นแต่ค้นพบและสามารถเข้าใจคุณค่าได้ กล่าวสรุปได้ว่า จิตนิยม ถือว่าจิตเป็นความแท้จริงสูงสุดเพียงสิ่งเดียวเท่านั้น ซึ่งสสารเป็นเพียงปรากฏการณ์ของจิตเท่านั้น เช่น ร่างกายมนุษย์เป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราวของจิตเป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราวของจิต เมื่อร่างกายสูญสลายจิตสัมพัทธ์ก็ยังคงอยู่ ซึ่ง

บางที่อาจกลับคืนสู่แหล่งเดิมของตน คือ จิตสัมบูรณ์ อันเป็นต้นตอของสรรพสิ่ง ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแต่อธิบายได้ด้วยอาการปรากฏของจิตสัมบูรณ์ทั้งสิ้น จิตเป็นธรรมที่มีเพียงชื่อหารูปไม่ได้ ผู้มีปัญหาเท่านั้นจึงจะรู้จักจิตได้ (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2549: 19-33)

เลยพ้นไปกว่านั้น ยังมีอีกแนวคิดที่เชื่อว่า ทุกสิ่งประกอบขึ้นด้วยสิ่งธรรมชาติ อันได้แก่สิ่งที่ศึกษากันในวิชาวิทยาศาสตร์ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวเป็นตัวกำหนดคุณสมบัติของสิ่งทั้งหลาย รวมทั้งมนุษย์ สิ่งนามธรรม เช่น ความเป็นไปได้ ความจริงทางคณิตศาสตร์ หากมีอยู่จริงก็ต้องเป็นไปตามวิทยาศาสตร์แบบนี้เรียกว่า metaphysical หรือ ontological คุณสมบัติทางศีลธรรมเท่ากับคุณสมบัติทางธรรมชาติหรือกำหนดได้ด้วยคุณสมบัติทางธรรมชาติ คือกำหนดหรือตัดสินได้ด้วยการตัดสินทางข้อเท็จจริงนักปรัชญาที่เป็นบรรพบุรุษทางความคิดของธรรมชาตินิยมได้แก่ โดโมคริตุส อริสโตเติลเอพิคิวรุส ลูเครติอุส ฮอบส์ และ สปิโนซา ธรรมชาตินิยมสมัยใหม่เริ่มขึ้นในราวทศวรรษที่ 1850 ความรู้ทางสรีรวิทยาที่ซับซ้อนขึ้นทำให้นักปรัชญา เช่น ฟอยเออร์บัค (Feuerbach) และคนอื่น ๆ เชื่อว่าทุกสิ่งเกี่ยวกับมนุษย์อธิบายได้ว่าเป็นสิ่งธรรมชาติ ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 งานของ ดาร์วิน ได้มีผลกระทบสำคัญต่อนักคิดธรรมชาตินิยมยิ่งขึ้น

ในขณะที่แนวคิดธรรมชาตินิยมในศาสนา พบว่า ลักษณะธรรมชาตินิยมในปรัชญาอินเดีย ปรัชญาอินเดียทุกระบบเป็นปรัชญาชีวิต จุดเด่นอันเป็นมูลฐานอันสำคัญของปรัชญาอินเดียทุกระบบที่คิดค้นกันมาเพื่อให้มนุษย์สามารถครองตน ดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง มีชีวิตที่สมบูรณ์และให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุข นักปรัชญาทั้งหลายที่คิดค้นสัจธรรมแล้วตั้งเป็นทฤษฎีทางปรัชญาของตนเองเกิดขึ้นจากแรงกระตุ้นหรือแรงผลักดันของสภาพการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ประสบความทุกข์ ความเจ็บปวดและความไม่พอใจกับสภาพการเป็นอยู่ในชีวิตของตน ปรัชญาอินเดียทุกระบบจึงพยายามค้นหาความจริงของชีวิตแล้วชี้ให้เห็นว่า ชีวิตของคนเรานั้นเต็มไปด้วยความทุกข์นานาประการ การที่จะดำเนินชีวิตให้เป็นสุขได้ต้องทำอย่างไร ในปรัชญาอินเดียนั้นมองสภาพชีวิตว่าเป็นทุกข์ และการมองโลกในแง่ร้ายนั้น เป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2546: 189) แต่หาใช่ขั้นตอนสุดท้ายไม่ ตรงกันข้ามกับการมองโลกในแง่ดีทั้งหมด เพราะการมองโลกในแง่ร้ายนั้นย่อมก่อให้เกิดคุณประโยชน์มากกว่าที่จะเป็นโทษ ส่วนการมองโลกในแง่ดีอย่างเดียวโดยขาดพิจารณาญาณนั้นย่อมเป็นโทษมากกว่าเป็นคุณ

ส่วนศาสนาแบบเทวนิยม (theism) พระเจ้า (God) เป็นมโนภาพที่มีอยู่ในศาสนาเทวนิยม และเป็นมโนภาพของนักปรัชญาที่เชื่อว่าพระเจ้ามีจริง โดยเฉพาะนัก

ปรัชญา ผู้มีระบบอภิปรัชญาอันมีพื้นฐานมาจากศาสนายูดาห์และศาสนาคริสต์ ต่างก็ถือเอาความมีอยู่ของพระเจ้าเป็นจุดเริ่มต้นของอภิปรัชญาเหมือนกัน แม้ปรัชญากรีกรุ่นแรกๆ จะได้แสดงแนวคิดไปในทางธรรมชาตินิยม (naturalism) อย่างเด่นชัดก็ตาม แต่ประเพณีนิยมทางอภิปรัชญาที่มีอิทธิพลคือ อภิปรัชญาของพลาโต และอริสโตเติล ก็เป็นฝ่ายเทวนิยม และเป็นแนวทางให้นักปรัชญารุ่นต่อมาได้ศึกษาเรื่องพระเจ้าจนถึงปัจจุบัน ปัญหาที่นักปรัชญาเหล่านั้นต้องการแสวงหาคาดอกก็คือพระเจ้ามีอยู่ (God exists) นั้นจริงหรือไม่ มีหลักฐาน (evidence) อะไรที่สามารถแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของพระเจ้ามนุษย์สามารถรับรู้การมีอยู่ของพระเจ้าได้อย่างไร การพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า ถือว่าเป็นความปรารถนาอย่างแรงกล้าในวงการอภิปรัชญาซึ่งถือว่าไม่มีภาระอื่นใดยากกว่านี้อีกแล้ว

หรือแนวคิดธรรมชาติในศาสนาและปรัชญาตะวันออก เช่น ปรัชญาแบบเต๋า เสนอให้คนกลับคืนสู่ธรรมชาติซึ่งหมายถึงธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ และธรรมชาติของสรรพสิ่งที่ดำรงอยู่มาก่อนที่มนุษย์จะได้วางกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการประพฤติปฏิบัติระหว่างกัน หรือกระทั่งในทางความคิดด้วย เต๋าจะมีกฎเกณฑ์ในการโจมตีลัทธิปรัชญาอื่นอยู่เมื่อโจมตีเสร็จ เต๋าก็จะบอกแนวทางที่ดีที่สุดเสนอให้ นั่นก็คือ ธรรมชาติ ลองไปดูวิธีการของเต๋าในการโจมตีสำนักอื่นดูโดยเฉพาะสำนักที่ถูกเต๋าโจมตีอยู่เนื่องนิจันนั้นก็คือลัทธิปรัชญาขงจื้อ หากแต่เป็นการไม่กระทำสิ่งที่ขัดกับธรรมชาติ

ส่วนแนวคิดธรรมชาตินิยมที่ถูกพูดถึงในทางวิทยาศาสตร์มีทฤษฎีที่สำคัญ 3 ประการ คือทฤษฎีบิ๊กแบง ที่เชื่อว่าการกำเนิดเอกภพเริ่มนับจากจุดที่เรียกว่า “บิ๊กแบง (Big-Bang)” บิ๊กแบง เป็นชื่อที่ใช้เรียกทฤษฎีกำเนิดเอกภพทฤษฎีหนึ่ง ปัจจุบันบิ๊กแบงเป็นที่ยอมรับมากขึ้น เพราะมีปรากฏการณ์หลายอย่างที่สอดคล้อง หรือเป็นไปตามทฤษฎีบิ๊กแบง ก่อนการเกิดบิ๊กแบง เอกภพเป็นพลังงานล้วนๆ ภายใต้อุณหภูมิที่สูงยิ่ง จุดบิ๊กแบงจึงเป็นจุดที่พลังงานเริ่มเปลี่ยนเป็นสสารครั้งแรก เป็นจุดเริ่มต้นของเวลาและเอกภพ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าจักรวาลเกิดมาจากการระเบิดครั้งยิ่งใหญ่ของอนุภาคที่เล็ก ๆ ถูก แรงแดดอย่างมหาศาลรวมกันเข้าอย่างแน่น ได้ระเบิดออกมาทำให้ขึ้นส่วนแตกละเอียดเป็นฝุ่นละออง และก๊าซร้อนกระเด็นออกไปทุกทิศทุกทาง ในเวลาต่อมาเมื่อเย็นตัวลงจึงเกาะรวมกันเป็นวัตถุแล้วพัฒนาเป็นกาแล็กซี่และสิ่งอื่น ๆ จึงรวมกันเป็นองค์ประกอบของจักรวาลในปัจจุบัน

ในขณะที่นิวตันได้เสนอกฎแรงโน้มถ่วงสากล ซึ่งมีใจความว่า “วัตถุทั้งหลายในเอกภพจะออกแรงดึงดูดซึ่งกันและกัน โดยขนาดของแรงดึงดูดระหว่างวัตถุคู่หนึ่ง ๆ จะแปรผันตรงกับผลคูณระหว่างมวลวัตถุทั้งสองและจะแปรผกผันกับกำลังสองของระยะทาง

ระหว่างวัตถุทั้งสองนั้น” กฎของนิวตันถูกใช้กับวัตถุในอุดมคติซึ่งมีขนาดเป็นจุด ๆ เดียว (ไม่มีขนาดและรูปร่าง) เพื่อให้พิจารณาการเคลื่อนที่ได้ง่ายขึ้น ซึ่งทำได้เมื่อวัตถุมีขนาดเล็กเมื่อเทียบกับระยะทางที่ใช้ในการวิเคราะห์หรือการเปลี่ยนรูปร่างไม่มีความสำคัญ ในลักษณะนี้แม้แต่วาดเคราะห์ก็สามารถถูกทำให้เป็นวัตถุในอุดมคติในการวิเคราะห์การโคจรรอบดาวได้

และแนวความคิดที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีววิทยาของชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) ซึ่งกล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับ จากชั้นหนึ่งไปสู่อีกชั้นหนึ่ง ในลักษณะที่มีการพัฒนาและก้าวหน้ากว่าชั้นที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีรูปแบบ เรียบง่ายไปสู่รูปแบบที่สลับซับซ้อนมากขึ้น และมีความเจริญก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ จนเกิดเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์

2) แนวคิดในเรื่องธรรมชาติของชาร์ลส์ ดาร์วิน ถูกอธิบายผ่านทฤษฎี “วิวัฒนาการ” เขาอธิบายว่า หลังจากโลกได้เย็นตัวลงแล้ว ปฏิกริยาทางเคมีบนผิวโลกทำให้เกิดไอน้ำ ไอน้ำที่ลอยขึ้นสูงถูกแรงดึงดูดของโลกดูดไว้ ก่อให้เกิดชั้นบรรยากาศและเมฆขึ้น ในที่สุดเมฆก็ตกลงมาเป็นฝน ทำให้เกิดลำคลอง แม่น้ำ ทะเล และมหาสมุทร เมื่ออินทรีย์สาร (non-organic matter) ทำปฏิกิริยากับน้ำปริมาณมหาศาลในเวลาที่ยาวนานเพียงพอ สิ่งมีชีวิตแรกๆ คือ อินทรีย์สาร (organic matter) หรือ “ชีวิต” (Life) ก็ได้บังเกิดขึ้น จากโครงสร้างที่เรียบง่าย เช่น สัตว์เซลล์เดียว ชีวิตได้วิวัฒนาการสู่ความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยแยกเป็นทั้งอาณาจักรพืชและอาณาจักรสัตว์ ในอาณาจักรสัตว์ชีวิตได้วิวัฒนาการจากหนอนทะเล มาเป็นปลา สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์บก กระทั่งสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในที่สุด เมื่อชีวิตมีวิวัฒนาการที่ยาวนานเพียงพอ สิ่งอัศจรรย์ยิ่งกว่านั้นคือ “จิต” (Mind) ก็เกิดขึ้น นักชีววิทยาสังเกตว่า รูปแบบของชีวิตนับตั้งแต่ปลาเป็นต้นมาล้วนแต่มีปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “จิต” เกิดขึ้นแล้วทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็ปลาโลมาที่สามารถฝึกได้ สุนัขที่ซื่อสัตย์ต่อเจ้าของ ลิงที่เริ่มเรียนรู้การใช้เครื่องมือ และที่สำคัญที่สุดก็คือ “มนุษย์” (Charles Darwin, 1998: 48-132) จิตของมนุษย์จึงเป็นสุดยอดของวิวัฒนาการของจักรวาลนี้ จากการคำนวณของนักธรณีวิทยา โลกมีอายุประมาณ 5,000 ล้านปี สิ่งมีชีวิตมีอยู่ในโลกนี้ประมาณ 500 ล้านปี และมนุษย์เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อ 2 ล้านปีมานี้เอง ทฤษฎี “วิวัฒนาการแบบก้าวกระโดด” (Emergent Evolution) บ่งบอกว่า เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านปริมาณมาถึงจุดหนึ่ง จะเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพขึ้นอย่างฉับพลัน และในวิวัฒนาการของจักรวาลและโลก ได้เกิด

วิวัฒนาการแบบก้าวกระโดดขึ้นอย่างน้อยที่สุด 4 ครั้งใหญ่ๆ คือ การเกิดขึ้นของ มวลสาร น้ำ ชีวิต และจิตใจ พุทธศาสนาเห็นพ้องกับปรัชญาธรรมชาตินิยม ที่ว่า จิตใจของมนุษย์มีอยู่แต่มีใช้ “สิ่ง” (Object) แต่เป็น “ปรากฏการณ์” (Phenomenon) ที่ไม่เป็นตัวไม่เป็นตน เป็น “อนัตตา” (non-self) ร่างกายที่จับต้องได้เห็นได้ กับจิตใจที่จับต้องไม่ได้เห็นไม่ได้ จึงเป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน และอิงอาศัยกันอย่างแยกไม่ออก

ทฤษฎีวิวัฒนาการในการตั้งสมมติฐานว่าถูกต้อง ก็ไม่ขัดแย้งต่อประเด็นปัญหาเรื่องหลักเอกภาพของพระเจ้า และไม่ขัดแย้งในเรื่องที่ว่า โลกนี้มีความต้องการผู้สร้างหนึ่งองค์และผู้บริหารที่ทรงรู้รอบ ทรงวิหยปัญญา ส่วนประเด็นที่คิดว่ามีข้อกังขา กับข้อพิสูจน์ในเรื่องความเป็นระบบระเบียบของโลก เป็นแค่การคิดผิวเผินเท่านั้น โดยจากมุมมองของวิทยาศาสตร์ ว่าด้วยหลักการของการวิวัฒนาการ ให้ความหมายว่า คือ การเปลี่ยนแปลงบางอย่างของยีนหรือพันธุกรรม เกิดจากเหตุปัจจัยของน้ำหรืออากาศ ที่เป็นเงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นได้ ส่วนในเรื่องสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตทั้งหมด มีพันธุกรรมเดียวกันหรือรวมกัน และทุก ๆ สายพันธุ์ได้ย้อนกลับไปยังพันธุ์หนึ่งเดียว นี้คือขาดเหตุผลและขาดหลักฐานที่ยอมรับได้ และยังขัดแย้งกับหลักชีววิทยาอีกด้วย ทศนะของชาร์ลส์ ดาร์วิน กับผลสะท้อนต่อความคิดของมนุษยชาติ ถึงแม้จะทศนะของชาร์ลส์ ดาร์วิน จะถูกแพร่หลายและมีการพูดถึงกันมากในแวดวงด้านชีววิทยา ธรณีวิทยา หรือแม้แต่ในด้านการแพทยศาสตร์ก็ตาม แต่หลังจากที่เขาได้เสียชีวิตลง ได้มีนักวิทยาศาสตร์และนักวิชาการคนอื่น ๆ ได้ทำการทดลองและค้นพบสิ่งใหม่อื่นอีก และยังสามารถค้นพบระบอบเรื่อง DNA และในด้านอื่น เสมือนดังเป็นต้นแบบ หรือแบบอย่างสำหรับผู้ที่จะนำเสนอทัศนะและความคิดเห็น โดยคำนึงถึงหลักจริยธรรมและวิชาด้านจริยศาสตร์ด้วย (Charles Darwin, 2009: 23-27)

3) ตามทฤษฎีวิวัฒนาการตามการคัดสรรคโดยธรรมชาติ (Natural Selection) ของดาร์วินจะไม่ได้พยายามอธิบายต้นกำเนิดของสิ่งต่าง ๆ แต่อย่างไร หากแต่ทฤษฎีวิวัฒนาการพยายามทำความเข้าใจความแตกต่างหลากหลายของสิ่งมีชีวิตว่า สิ่งมีชีวิตชนิดพันธุ์เดียวกัน ในรุ่นเดียวกันแต่ละตัวมีลักษณะบางอย่างไม่เหมือนกัน หรือมีความหลากหลายในลักษณะบางอย่างแม้แตกต่างกันเพียงเล็กน้อยก็ตาม ธรรมชาติจึงรอบรับสิ่งมีชีวิตได้อย่างจำกัด สิ่งมีชีวิตต้องแก่งแย่งหรือดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด สิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะได้เปรียบบางอย่างมีโอกาสอยู่รอดทำให้ประชากรมากกว่าสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะเสียเปรียบกว่า

คำอธิบายเช่นนี้ของดาร์วินมุ่งอธิบายลักษณะของพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในขณะที่พุทธศาสนา มีมิติที่ลึกไปกว่านั้น โดยคำว่า “ชีวิต” มีรากศัพท์มาจากคำว่า

ชีว + อี + ต ซึ่งเป็นกริยาภิกขณ์ แปลว่า เป็นอยู่แล้ว หรือมีรากศัพท์มาจาก ชิว + ปาณธาร
 เณ + อี + ต รวมเป็นชีวิต แปลว่า อายุชีวิต ชีวิตินทรีย์อายุที่ช่วยให้เป็นอยู่ หากมีคำถามว่า
 ชีวิต คืออะไร ก็ตอบได้ว่าชีวิต คือ ชั้น 5 ได้แก่รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยชั้น
 ทั้ง 5 ชั้น สามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือรูปธรรมกับนามธรรม ด้วยเหตุที่ชีวิตมีรูปร่างอัน
 เป็นวัตถุธาตุ เรียกว่ารูปชั้น เป็นตัวธรรมชาตีมี่อารมณ์ เรียกว่าเจตสิก (เวทนาชั้น, สัญญา
 ชั้น, สังขารชั้น) และมีจิต (วิญญาณชั้น) โดยมุ่งแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่เรียกว่า ชีวิต มนุษย์
 หรือ สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เมื่อแบ่งแยกส่วนประกอบทั้ง 5 ออกไป ก็ไม่มีตัวตนเหลือ
 อยู่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2555: 24)

กล่าวได้ว่า ในช่วงเวลาก่อร่างสร้างทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วิน แม้นัก
 วิทยาศาสตร์จะมีการศึกษาโดยจัดแบ่งกลุ่มชนิดสิ่งมีชีวิตไว้อย่างเป็นระบบ ระเบียบ หรือ
 เรียกว่า “อนุกรมวิธาน” (Taxonomy) โดยจัดสิ่งมีชีวิตเป็นกลุ่มตามลำดับขั้นของความ
 คล้ายคลึงกัน โดยไล่เรียงแบบคร่าว ๆ จาก อาณาจักร (Kingdom) ซึ่งใหญ่ที่สุด แล้วจึงไล่
 เรียงไปเป็น ไฟลัม (Phylum) หรือ ดิวิชัน (Division) หมายถึง ตอนหรือส่วน, ชั้น (Class),
 อันดับหรือตระกูล (Order), วงศ์ (Family), สกุล (Genus) และสุดท้ายที่มีรู้จักกันคือ สปีชี
 ส์หรือชนิด (Species) ซึ่งการจัดเรียงอย่างเป็นหมวดหมู่นี้ ทำให้เราเห็นความสัมพันธ์ของสิ่ง
 มีชีวิตต่าง ๆ ที่อยู่บนโลกได้ง่ายขึ้นว่า ชนิดใดมีความใกล้เคียงกับชนิดใดอย่างแท้จริงบ้าง
 เพราะสิ่งมีชีวิตบางชนิดแม้หน้าตาคล้ายคลึงกันแต่ไม่ได้มีความใกล้เคียงกันทางชีววิทยา
 และไม่ได้มีบรรพบุรุษร่วมกันแต่อย่างใด

ในการทำงานเดียวกัน พุทธศาสนาเห็นสิ่งทั้งหลาย (รวมทั้งชีวิตและสิ่งอื่น ๆ) คล้าย
 กันกับสิ่งที่ดาร์วินจัดลำดับความสัมพันธ์ที่เชื่อมต่อกันของสิ่งมีชีวิตผ่านการจัดระเบียบด้วย
 วิธี “อนุกรมวิธาน” พุทธศาสนาเห็นว่า สิ่งทั้งหลายที่เกิดจากการมีส่วนประกอบต่าง ๆ มา
 รวมกันเข้า และมีความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องและ
 ความอิงอาศัยกันนี้ นับว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่และดำเนิน
 ไปได้ หมายความว่า ถ้าจะให้ชีวิตเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดำเนินต่อไปได้ ส่วนประกอบต่าง
 ๆ เหล่านั้นจะต้องไม่ใช่แค่มา “กองรวม” กันอยู่ โดยไม่มีความเกี่ยวเนื่องแบบอิงอาศัย
 กันเท่านั้น แต่ต้องมีความเชื่อมโยงและถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันและกันอย่างเหมาะสมด้วย โดย
 เหตุที่ชีวิตเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดำเนินไปได้ เพราะอาศัยการประกอบกันเข้าของส่วนต่าง
 ๆ ดังกล่าวมา พุทธศาสนาจึงถือว่า ตัวตนที่แท้จริง ของสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้น “ไม่มี” เพราะ
 ประการแรก ตัวสิ่งที่ถือว่าเป็นชีวิตนั้น มาจากการรวมกันของส่วนประกอบต่าง ๆ และ

ประการที่สอง แม้ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่มารวมกันเข้าเป็นชีวิตนั้นเอง แต่ละส่วนก็เป็นผลมาจากการมีส่วนประกอบอื่น ๆ มารวมกันเข้าเช่นเดียวกัน ดังนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า ส่วนประกอบแต่ละส่วนนั้น แท้จริงแล้วก็ไม่ได้มีตัวตนของมันจริง ๆ เป็นแต่เพียงการประกอบกันเข้าอย่างเหมาะสมของส่วนต่าง ๆ เท่านั้น

อภิปรายผล

จากผลจากงานวิจัย แม้ไม่เป็นที่แน่ชัดว่า ชาร์ลส์ ดาร์วินมีทัศนะทางศาสนาอย่างไร แต่อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดของดาร์วินนั้น มีลักษณะความเป็นมนุษย์นิยมและใกล้เคียงกับปรัชญาอัตถิภาวนิยมอย่างมีนัยยะสำคัญกว่าอย่างอื่น กล่าวได้ว่า วิธีการดำรงอยู่ของมนุษย์แบบชาร์ลส์ ดาร์วิน มีลักษณะคล้ายกับปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existence) ที่เชื่อว่าสาร์ตละที่แท้จริงคือการมีอยู่ของมนุษย์ ที่ปราศจากอำนาจใด ๆ ของพระเจ้า ซึ่งสภาวะแรกเริ่มของการมีอยู่ของมนุษย์ (Existence) ที่มีอยู่ก่อนสาระใดๆ แรกเริ่มคือความว่างเปล่า ขณะที่มืองค์ประกอบมนุษย์ที่เรียกว่าสัตว์ (Being) / ส่วนคือ สัตว์ในตนเอง (Being in itself) หรือส่วนที่เป็นสสารร่างกาย กับที่สำคัญคือส่วนของสัตว์เพื่อตนเอง (Being for it Self) คือสภาวะที่เป็นความสำนึกของมนุษย์ (Consciousness) ที่มีสถานะตรงข้ามกับสสารวัตถุคือมีลักษณะที่เคลื่อนไหวที่เพิ่มเติมไม่หยุดนิ่ง ทั้งยังมีภาวะที่สามารถปฏิเสธตนเองสู่การแสวงหาความหมายใหม่ ดังนั้นความสำนึกนับเป็นเสรีภาพโดยสมบูรณ์ในความเป็นมนุษย์ตามนิยามของชาร์ลส์ ดาร์วินถือว่ามนุษย์คือเสรีภาพอันเป็นคาสาปที่ติดตัวมนุษย์ตลอดชีวิต ดังที่กล่าวว่า “แรกเริ่มมีมนุษย์ก่อน แล้วเขาก็หมუნไปสู่อนาคต เนื่องด้วยเขาเป็นสิ่งที่รู้สำนึกในตนเอง และวาดภาพตนเองในอนาคตได้ มนุษย์คือแบบแผนที่รู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลา” หลักการดำรงอยู่ของมนุษย์ มุ่งเน้นหลักเสรีภาพและความรับผิดชอบ (Freedom and Responsibility) ซึ่งเริ่มจากปัจเจกภาพมนุษย์ คือ เมื่อตระหนักได้ถึงการมีอยู่ของตนเองและสำนึกได้ว่าตนเองมีเสรีภาพและไม่มีใครสามารถสร้างสรรค์สาร์ตละชีวิตให้ได้ นอกจากเป็นผู้ลงมือสร้างสรรค์ขึ้นด้วยตนเอง คือ มนุษย์ทุกคนจะต้องความรับผิดชอบด้วยการสร้างสรรค์ชีวิตขึ้นมาด้วยตนเองโดยใช้เสรีภาพในการเลือกสร้างคุณค่าและสาร์ตละและเผชิญกับสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ตลอดการดำเนินชีวิต ดังนั้น เสรีภาพจึงถือเป็นตัวบ่งชี้การกระทำที่ถูกต้อง (Good Faith) และในทางตรงกันข้ามหากเกิดกรณีที่มนุษย์ไม่ยอมใช้เสรีภาพเท่ากับว่าไม่ศรัทธาต่อชีวิตของตนเอง (Bad Faith) ดังที่ชาร์ลส์ ดาร์วินกล่าวว่า “มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงการตัดสินใจความจริงได้ดังนั้นการโกหกตนเองโดยไม่ยอมใช้เสรีภาพนับเป็นความผิดเพราะเป็นซ่อนเร้นธรรมชาติมนุษย์คือเสรีภาพที่สมบูรณ์”

ดังนั้นสารัตถะมนุษย์จึงมิใช่อะไรอื่นนอกจากผลิตผลที่แต่ละคนสร้างสรรค์ขึ้น ซึ่งการกระทำของมนุษย์ที่มีความหมายและจุดหมายที่ไม่ใช่การกระทำโดยบังเอิญหรือกระทำโดยอารมณ์ เพราะมนุษย์ต่างกระทำภายใต้สภาพแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและสารัตถะที่มนุษย์นำมาสร้างประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งในทฤษฎีของชาร์ลส์ ดาร์วิน มนุษย์จะต้องเผชิญกับสถานการณ์อันเป็นข้อเท็จจริงที่มนุษย์จะต้องสังเกตโดยตรง

ทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วินแสดงให้เห็นถึงความสามารถของมนุษย์ ที่พยายามจะสร้างพื้นที่ใหม่ให้กับมนุษย์นอกกรอบศาสนาแบบดั้งเดิม ด้วยการหันกลับมามอง และนิยามมนุษย์ใหม่ด้วยสติปัญญาของมนุษย์เอง โดยเห็นว่ามนุษย์นั้นเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่งทุกอย่าง มีความสามารถ มีเหตุผล มีศักยภาพและเสรีภาพพอที่จะตัดสินใจแก้ไขปัญหาของมนุษย์เองได้ไม่จำเป็นต้องหวังพึ่งสิ่งภายนอกที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ และนอกเหนือการรับรู้ของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดมีนักคิดมากมายที่พยายามสร้างความสำคัญให้กับมนุษย์มากกว่าดูถูกว่าต่ำต้อย และต้องรอคอยเพียงความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงเกิดเป็นแนวความคิดมนุษยนิยมแบบต่าง ๆ ทั้งนี้ก็ขึ้นกับว่า นักปรัชญานั้น ๆ เน้นหนักไปในทางใดเป็นพิเศษถึงแม้ว่าคำว่า มนุษยนิยม (Humanism) จะเป็นคำที่เกิดขึ้นทางฝั่งตะวันตกตามประวัติศาสตร์ก็จริงแต่เนื้อหาทางความคิดนั้น เห็นว่ามีความสอดคล้องกับแนวความคิดศาสนาทางตะวันออกอีกด้วยโดยเฉพาะในอินเดีย ที่ศาสนาคำสอนไม่ได้แยกขาดจากชีวิตของมนุษย์ แต่เป็นหลักการปฏิบัติสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพื่อพัฒนาฝึกฝนมนุษย์ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ เช่น พระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาฝ่ายอเทวนิยม ก็เล็งเห็นความสำคัญของมนุษย์เป็นหลัก แนวคิดทั้งหมดในพุทธธรรมเกิดจากมนุษย์ และก็เพื่อแก้ไขปัญหาของมนุษย์โดยเฉพาะ

กล่าวได้ว่า ทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วินจัดอยู่ในปรัชญาลัทธิอเทวนิยม อันเป็นลัทธิที่ปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้าหรือไม่สนใจปัญหาการมีอยู่ของพระเจ้า ซึ่งจัดว่าเป็นแนวคิดเชิงทฤษฎีเท่านั้นและก็เป็นกลุ่มที่มีแนวความคิดที่น่าสนใจว่ามีเนื้อหาสาระยังไฉ่ แต่ก็ยังมีอีกกลุ่มหนึ่งที่พยายามที่จะนำแนวคิดที่ว่าไม่มีพระเจ้า ไม่ยอมรับการมีอยู่ของพระเจ้าและพยายามที่จะทำลายศาสนาต่าง ๆ ที่นับถือพระเจ้าเพราะเชื่อว่าเป็นความเชื่อที่ผิดหรือความหลงใหลของมนุษย์ เช่น ลัทธิคอมมิวนิสต์ เป็นต้น ในยุคปัจจุบันมีแนวความคิดของลัทธิอเทวนิยมอย่างแพร่หลาย เนื่องจากการก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และความเป็นสังคมบริโภคนิยมของทั่วทั้งโลก ทำให้ความเชื่อเรื่องพระเจ้าถูกมองข้าม มนุษย์เชื่อในสิ่งที่เห็นอยู่ตรงหน้าและสามารถจับต้องได้ เชื่อในศักยภาพของสิ่งของและตนเอง เกิดการมอง

ข้ามในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติเพราะไม่มีผลในการดำเนินชีวิตประจำวัน

การที่มนุษย์ปฏิบัติแนวคิดเทวนิยมเป็นเริ่มแรก โดยเฉพาะแนวคิดเทวนิยมในศาสนาคริสต์ที่ครั้งหนึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ความคิด ทัศนคติของมนุษย์ยุโรป ตลอดยุคกลางที่ผ่านมา การปฏิบัติผู้สร้างดังกล่าว ทำให้เกิดพื้นที่หนึ่งขึ้นมา นั่นคือ “เสรีภาพ” ความเป็นอิสระที่จะคิด จะกระทำ หรือกำหนดชีวิตตนเองด้วยตนเอง อันนำไปสู่การหันเหความสนใจ ความตระหนักรู้มาสู่ตัวตนของมนุษย์ ทั้งที่เป็นร่างกายและจิตใจ เชิดชูบทบาท สติปัญญา และให้ความสำคัญกับคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เมื่อมนุษย์ไม่พึ่งเทพเจ้า จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาตนเอง มนุษย์ใช้สองสิ่งในการค้นหา อธิบายปรากฏการณ์ของโลก กระทั่งความมีอยู่ หรือความเป็นไปของมนุษย์ด้วยเครื่องมือสองอย่างคือ “การสังเกตทางอายตนะ หรือประสาทสัมผัส (ซึ่งได้พัฒนามาเป็นวิทยาศาสตร์) บวกกับ สติปัญญาความสามารถในการคิดหาเหตุผล” ของตน จนสามารถค้นพบกฎต่าง ๆ ของโลก เช่นกฎสัมพันธภาพ เป็นต้น ซึ่งกฎต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่มนุษย์นิยมเชื่อว่ามีอยู่ในธรรมชาติ มนุษย์เพียงแต่ต้องใช้ความพยายามของตนในการค้นหา และทำความเข้าใจ ตลอดถึงนำมาปฏิบัติใช้กับชีวิตของมนุษย์ให้เกิดประโยชน์ได้

ถึงแม้ว่า แนวคิดมนุษยนิยมจะมีลักษณะที่หลากหลาย แต่เมื่อมองให้ลึกซึ้งแล้วทุกลักษณะล้วนแล้วแต่มุ่งไปที่การเริ่มต้นที่ตัวมนุษย์ เพื่อพัฒนามนุษย์ให้พบกับชีวิตที่ดีไม่ว่าจะทางภายนอก (วัตถุ) และภายใน (จิตใจ) โดยเห็นว่ามนุษย์นั้นมีศักยภาพพอที่จะพึ่งตนเอง และนำพาตนเองด้วยตัวของเขาเองได้ มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสติปัญญาในการคิดค้นหาเหตุผล และสามารถเข้าถึงความจริงได้โดยอาศัยสติปัญญานั้นเอง

สรุป

การศึกษาแนวคิดธรรมชาติของชาร์ลส์ ดาร์วิน และเปรียบเทียบกับแนวคิดธรรมชาติของพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ถือได้ว่า เป็นความพยายามทำความเข้าใจ การศึกษาของมนุษย์ที่ต้องการค้นคว้าทำความเข้าใจความเป็นไปของธรรมชาติและโลกจากระเบียบวิธีการทางชีววิทยาของชาร์ลส์ ดาร์วิน และการค้นคว้าหาความจริงตามธรรมชาติแบบพุทธศาสนาเถรวาทโดยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ทั้งสองจะมีเป้าหมายในการค้นหาความจริงที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่ดาร์วินค้นคว้าทางด้านชีววิทยาจากการเก็บตัวอย่าง การสำรวจ การสังเกต การจดบันทึก เพื่อสร้างคำอธิบายความเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิต และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในโลก ซึ่งนับได้ว่า เป็นการศึกษาจากภายนอกแต่เพียงเท่านั้น แม้ในการศึกษายุคหลัง ดาร์วินจะพยายามศึกษาลึกลงไปให้

เห็นถึงพฤติกรรม อุปนิสัย สัตวญาณของสัตว์ต่าง ๆ แต่ขอบเขตงานของดาร์วินก็หยุดลงแต่เพียงเท่านั้น ในทำนองเดียวกัน ช่วงเวลา 6 ปีของการบำเพ็ญกุศลกรรมของพระโพธิสัตว์ลีลิตธรรมาภิกขุ คือ ความพยายามในการทดลองใช้ชีวิต โดนการเอาร่างกายของตัวเองเป็นตัวอย่งในการศึกษาอย่างยั้งยวด ทดลองร่างกายเพื่อสะท้อนภาวะภายในของจิตที่เปลี่ยนแปลงไป แม้ในช่วงแรก พระองค์จะประสบความสำเร็จอันเกิดจากความสงบที่เกิดขึ้น แต่ก็ทรงตระหนักว่า ไม่เพียงพอที่จะขจัดปัดเป่ากิเลสภายในใจออกไปได้ ต่อมาเมื่อพระองค์ทดลองใช้ชีวิตทางสายกลาง เพื่อรักษาความสมดุลทางร่างกายและจิตใจ ทำให้ในที่สุดพระองค์ประสบความสำเร็จในการทำสมาธิและเรียนรู้ธรรมชาติและจิตใจ จนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า อริยสัจ 4 ซึ่งหมายถึง ความจริงอันประเสริฐในธรรมชาติ 4 ประการนั่นเอง มองกันในแง่นี้ การค้นพบของชาร์ลส์ ดาร์วินและพระพุทธเจ้าไม่อาจขัดแย้งกัน หากแต่เติมเต็มซึ่งกันและกัน ดาร์วินอธิบายความเป็นไปตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตทางกายภาพ ขณะที่พระพุทธเจ้าอธิบายความเป็นไปตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตทางจิตภาพ ตลอดถึงสามารถอธิบายกฎธรรมชาติหรือพระไตรลักษณ์ ซึ่งความจริงของธรรมชาติที่ดำรงอยู่มาก่อนทั้งชาร์ลส์ ดาร์วินและ พระองค์อย่างไม่เคยมีใครค้นพบมาก่อน

บรรณานุกรม

- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2549). **ปรัชญากับวิถีชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2557). **ปรัชญาทั่วไป มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2546). **คู่มืออภิปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- Charles Darwin. (2009). **The Expression of the Emotions in Man and Animals**. London: Penguin Books.
- Charles Darwin. (1998). **The Origin of Species**. Hertfordshire: Wordsworth Editions.
- John van Wyhe. (2018). **Darwin: The Story of the Man and His Theories of Evolution**. London: Andre Deutsch.